

**МИКОЛА ЧИРСЬКИЙ - КЕРІВНИК "ЛЕТЮЧОЇ
ЕСТРАДИ" КАРПАТСЬКОЇ СІЧІ У СПОГАДАХ
УЛАСА САМЧУКА**

Перша половина ХХ століття в Україні була словнена не лише одчайдушною та кровопролитною боротьбою за здобуття й утвердження Української національної держави, але й гіркотою розчарувань через поразку українського національно-визвольного руху. Усі сподівання українців на відродження після Першої світової війни своєї державності були скроплені кров'ю бійців під Крутами, Базаром і на Красному полі під Хустом. Численні когорти бійців армії Української Народної Республіки і Карпатської Січі опинилися в таборах Польщі, Німеччини, Австрії, Чехословаччини. Там вони займалися політикою, наукою, літературою і щоденною чорною роботою для прожиття. Там вони мріяли про вільну Україну і несли українську національну ідею¹.

20 жовтня 1938 року Провід Українських Націоналістів звернувся до всіх співвітчизників в Україні та за її межами стати на захист новостворюваної української держави в Карпатах - Карпатської України. У терміновому порядку на Закарпаття прибувають з Галичини, Лемківщини й Буковини не лише юні добровольці, але й чільні діячі національно-визвольного руху на еміграції - Олег Ольжич, Віктор Курманович, Михайло Гузар-Колодійський, Zenon Коссяк, Ярослав Оршан, Роман Шухевич, Ярослав Барановський, Михайло Михалевич, Юрій Горлицький, Євген Врецьона та багато інших². Були серед будівничих Карпатської України референт пресо-інформаційної служби Українського Національного Об'єднання в Хусті Улас Самчук³ і керівник організованої при Карпатській Січі містечкової агітпромади "Летюча естрада" Микола Чирський⁴. Обидва вони залишили нащадкам свої документально-художні спогади про Карпатську Україну: Улас Самчук - "На білому коні"⁵, Микола Чирський - "Тюрми й табори"⁶.

Метою пропонованої статті є подати характеристику Миколи Чирського на підставі спогадів Уласа Самчука "На білому коні".

"У червні 1938 року, - згадує Улас Самчук, - на запрошення Євгена Онацького, їду до Риму. По дорозі затримуюся у Відні.

Місцем, куди мене вертаюся до Праги, щоб одразу вирушити на Закарпаття, де я гостив у о.Юрія Ставнича, в селі Онігово. Місцем, куди мене вертаюся до Праги, але в жовтні знову вирушаю на Закарпаття, до Хусту, об'їзджая цілу країну з промовами від Січі, переживаю цілу карпатську епопею, потрапляю до угорського ув'язнення в Хусті. 20 березня 1939 року, слівце чудом вириваюся з в'язниці, через Будапешт виїжджаю до Відня"⁷.

У цих сухих словах - сконденсована розповідь очевидця про напружені і трагічні події жовтня 1938 - березня 1939 років. Заарештований і відправлений до тьвівської тюрми, про що мавмо свідчення Юліана Химинця та Миколи Чирського, Улас Самчук опинився серед декількох десятків визначних діячів Карпатської України. Тут були Олег Ольжич, Микола Галаган, Євген Кульчицький, Юліан Химинець та інші. Був серед в'язнів також Микола Чирський, який зокрема у своїх спогадах пише: "Перший до мене кидається та стискає руку Улас Самчук"⁸.

На щастя, Улас Самчук був звільнений із тьвівської в'язниці 20 березня 1939 року, оскільки, за твердженням Юліана Химинця, зумав довести, що "він - міжнародний журналіст"⁹.

Після звільнення з угорської тюрми Улас Самчук як активний політичний діяч і визначний літератор проживав в різних європейських містах - Відні, Празі, Празьові, Берліні та інших.

У травні 1941 року, проживаючи у Празі, Улас Самчук отримав дозвіл виїхати в Україну. Тоді він вирішив нанести своїм друзям прощальні візити, і в товаристві доктора Євгена Омельчука відвідав свого "чудового друга Миколу Чирського, який догоряв свої дні у шпиталі для туберкульозних на Девинцях, - при цьому завжди повторювалося - "побачимось у Києві". З Чирським, якого я застав у відділі безнадійних, у товаристві кістяків, на які тяжко було дивитись, відігрався ціла мелодрама:

- Що? То ви вже їдете? На Україну? А мене лишаєте тут? Ніколи!

Я їду також!

Було вельгко дивитися на цього полум'яного патріота і жагучого оптиміста в його трагічному безсиллі. Але я, ані доктор Омельчук не брали його вибуху поважно. Його дні виразно були пораховані. Пропадали з виразом надії, але без віри ще раз побачитися взагалі"¹⁰.

Готуючись до від'їзду в Україну, Улас Самчук ще раз перебирає у своїй уяві близькі і знайомі йому обличчя людей, з

якими він постійно спілкувався у Празі. Це Олександр Олесь, Спиридон Черкасенко, Олекс Стефанович, Михайло Мухом, Олег Ольжич, і серед них - той справжній козак-невмирака, вічний Мамай - Микола Чирський з його вродженою елеганцією, його блискучою діалектикою життя, яке, здавалося, виткане у нього гладко на чистому шовку з чистого оптимізму, дарма, що це була війна і вічна революція¹¹.

Згідно із вказівками члена Проводу ОУН Олега Ольжича Улас Самчук повинен був змінити свій маршрут і виїхати до Кракова, де, за його ж таки словами, "концентруються передові фаланги емігрантської України", де було "зосереджено чи не весь актив найновішої еміграції з "визволених" західних земель". Тут, у Кракові, видавалися українські книжки і газети, творилися різні організації з Українським Центральним Комітетом включно. Тут, нарешті, утвердилися обидві центральні націоналістичні воювали між собою - "Бе" (бандерівців) та "Ме" (мельниківців)¹².

Вирушивши 16 травня 1941 року берлінським поїздом до Кракова, Улас Самчук після низки перипетій опинився на краківському вокзалі, де поряд із іншими його зустрічав Микола Чирський. "На пероні, - каже Улас Самчук, - крім Олега Штуля, Костя Мельника і Папченка-Юркевича, бачу - кого? Чирського! Миколу Чирського! Того, того самого, якого залишив на ложі смерті празької лікарни на Дейвицях.

- Це ви, Чирський? - вигукнув я, не вірячи своїм очам.

- Це якраз я. А ви хотіли вже будувати Україну без мене? О, ні! Це вам не впадеться! - казав він своїм, як звичайно, театральним голосом і виглядом у тому своєму рудому капелюсі набакір ніби він щойно вийшов з магазину моди.

Бурхливе вітання, ніби ми не бачилися цілу вічність.

- Ми ось тут вам одразу і театр організуємо, і вас директором призначимо, і вже завтра йдемо до Кубійовича за фондами, - казав далі Чирський¹³.

Цікавою була зустріч Уласа Самчука з Оленою Телігою, з якою його познайомив Микола Чирський. Коли вони удвох піли за столиком каву й обговорювали якісь театральні справи, хтось шепнув: "Олена". Це була Олена Теліга. "Саме знайомство, - пише Улас Самчук, - було просте, вона, що знала вже Чирського, підійшла до нашого столика, і коли Чирський нас представляв своїм присьменним, злегка забарвленим якимсь акцентом, голосом, сказала:

- То це так виглядає Самчук? - вимовляючи моє прізвище - "Самчук"¹⁴.

Артистична натура Миколи Чирського, а він був актором, акробатом і танцюристом в українських театрах Закарпаття, завжди тримала товариство на належному настроєвому рівні, тим більше, коли йшлося про жіноче товариство. "Чирський, - стверджує Улас Самчук, - був у своїй стихії і, розуміється, ритмував наше обличчя перед дамами у танго і фокстротах, до яких ми не мали великого покликання¹⁵.

Улас Самчук згадує також про зустріч із Миколою Чирським у поета Євгена Маланюка, де вони "за чаркою (...не помогли ні туберкульоз, ні катарі!) якоїсь феноменальної "зубрувки" створити чудову трійцю, впливаючись насолодою спогадів, переживань, характеристик поезії, дотепи, як на це можуть здобути тільки старі бойові друзі"¹⁶.

Нарешті, ще один спогад Уласа Самчука про Миколу Чирського належить до чотирнадцятого червня 1941 року, коли в Європі вже пахло порохом Другої світової війни. Перебуваючи у Кракові, Улас Самчук відзначає, що "загалом між нашим громадянством не помітно ніяких змін...

За винятком хіба однієї: не застав Чирського. Минулої суботи його все-таки вигнали до Закopanого. Олена оповідала, що упирався руками й ногами, але йому сказали виразно, що коли хоче бачити Україну, хай негайно їде в гори і сидить там, поки цього вимигнуть лікарі. Олена наподоблювала вигляд Чирського, коли його відправляли на потяг... Ніби його зломали на якомусь недобротному вчинкові і вели до кар'єра¹⁷.

Патетично виголошуючи своє невдоволення таким станом справ і потрясаючи кволою рукою, Микола Чирський на прощання погрозово сказав: "Але я їм ще покажу!"

"А за пару днів, - продовжує Улас Самчук, - він прислав Олені листівку, у якій сповіщав, що вже має наречену, обов'язково одружитися, бо він "прагне дванадцять синів мати", як це "прагнув" Ольжич у одному з своїх віршів.

- Той Чирський! Той Чирський! - казала Олена. І дійсно, той Чирський¹⁸.

Справа в тому, що Микола Чирський був здавна хворий на туберкульоз, через що особливо страждав і в тьавівській тюрмі, і в душних бараках Варшавського. З цього приводу Марія Химинець у статті "Жіноча Карпатська Січ" пише: "Український письменник і режисер Микола Чирський, крім побиття мадярськими садистами, терпів на сухоти. Його ситуація була безнадійною, до цього його довели мадярські тюрми і концентраційний табір. Внаслідок лікування в санаторії біля

Вінер Нос Штадт вдалося продовжити йому життя на кілька років¹⁹.

Як впливає із викладеного вище, Микола Чирський лікувався в декількох лікувальних закладах - у шпиталі для туберкульозників на пральських Дейвицах, в санаторії біля Вінер Нос Штадт у Австрії та на польському гірському курорті міста Закопане. Таке інтенсивне лікування "допомогло злішити його мрії - померти в Україні. Коли восени 1941 року М.Чирський поїхав на Україну в одній з похідних груп ОУН, він там і помер²⁰. Це сталося 26 лютого 1942 року в Кам'яно-Подільському²¹.

Таким постає перед читачем Микола Чирський - поет, режисер, політик, керівник агітаційно-мистецької громади "Летюча естрада" Карпатської Січі і просто людина-романтик зі спогадів Уласа Самчука. Борець за незалежність України, він охоче став у ряди бійців за державність Карпатської України. Пригнічений тяжкою хворобою і зламаний фізично, у своїх мріях про зустріч із Наддніпрянською Україною Микола Чирський залишився до кінця переконаний і гранітно-сильний українським духом - "той самий справжній козак-невмирака".

¹ Див.: Ільницький Микола. Від "Молодої Музи" до "Працької школи". - Львів. - 1993. - С. 196 і наст.

² Див.: Худанич Василь. Виникнення, структура і діяльність Карпатської Січі // Карпатська Січ. Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 56-ій річниці Карпатської Січі (Ужгород, 11-12 березня 1995 року). - Ужгород. - 1996. - С. 87.

³ Стерчо Петро. Карпато-українська держава. - Львів. - 1994. - С. 127.

⁴ Див.: Баглай Богдана. Тюрми і табори Миколи Чирського // Срібна Земля (Ужгород). - 1999. - 13 лютого.

⁵ Самчук Улас. На білому коні // Дзвін. Щомісячний літературно-мистецький та громадсько-політичний часопис Співки письменників України. - № 1 (579). - Січень 1993. - С. 19-57.

⁶ Чирський Микола. Тюрми й табори // Карпатська Україна в боротьбі. Збірник. - Відень. - 1939. - С. 166 - 202.

⁷ Самчук Улас. На білому коні... - С. 20.

⁸ Чирський Микола. Тюрми й табори... - С. 166.

⁹ Химинь Юліян. Закарпаття - земля Української держави. Нотатки з історії Закарпаття. - Ужгород. - 1991. - С. 105.

¹⁰ Самчук Улас. На білому коні... - С. 22.

¹¹ Там само.

¹² Там само. - С. 21.

¹³ Там само. - С. 34.

¹⁴ Там само. - С. 36.

¹⁵ Там само. - С. 42.

¹⁶ Там само. - С. 41.

¹⁷ Там само. - С. 47.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Химинь Марія. Жіноча Карпатська Січ // Карпатська Січ. Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 56-ій річниці Карпатської Січі (Ужгород, 11 - 12 березня 1995 року). - С. 87.

²⁰ Там само.

²¹ Див.: Черняк Богдан. Микола Чирський - поет і націоналіст // Українське слово. - 1995. - 21 грудня.